

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

**Кафедра педагогіки, психології та освітнього менеджменту імені проф.
Є. Петухова**

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКА
ВПЕВНЕНОСТІ У СОБІ ЗАСОБАМИ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ**

Кваліфікаційна робота (проект)

На здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 481 групи

Спеціальності 012 Дошкільна освіта

Освітньо-професійної програми Дошкільна освіта

Братіца Христина Юріївна

Керівниця: професор Ірина ФОМІНА

Рецензентка: професор Ольга ФУРМАН

Херсон – 2021

ЗМІСТ

Вступ

Розділ 1. Теоретичні засади вивчення особистісного розвитку дошкільника в системі сімейного виховання

1.1. Загальна характеристика особистісного розвитку дитини дошкільного віку

1.2. Сімейне виховання як засіб розвитку впевненості в собі дитини дошкільного віку

Розділ 2. Дослідження впевненості в собі дитини дошкільного віку засобами сімейного виховання

2.1. Методи дослідження особистісних якостей дошкільника

2.2. Ефективні прийоми розвитку впевненості в собі засобами сімейного виховання

Висновки

Список використаних джерел

ВСТУП

Основні якості дитини закладаються в перші роки життя, а значить, на сім'ю і дошкільні установи покладається особлива відповідальність за впевненість особистості в житті суспільстві, її успішну соціалізацію. Формування впевненості особистості дошкільника відбувається під впливом комплексу різних факторів, які виступають як детермінанти даного процесу. До числа таких факторів в першу чергу відносяться дорослі, в безпосередній взаємодії з якими протікає життя дитини. Первинним осередком соціалізації дошкільника, що сприяє його залученню до складного світу дорослих, як правило є сім'я.

Актуальність теми полягає в тому, що на формування особистісних якостей дитини впливають свідомі виховні впливи батьків, загальний тонус сімейного життя. Останнім часом в суспільстві намітився своєрідний «криза дитинства», пов'язана з розривом між життям дорослих і життям дітей, з втратою смислового зв'язку. Конфліктна ситуація в сімейних відносинах, відбиваючись в психіці дитини, є фактором її негативної особистісної динаміки, що виражається в підвищенні тривожності, невпевненості, низької і нестабільної самооцінці. Таке явище, як соціальна невпевненість відзначається у дітей вже в дошкільному віці. У зв'язку з цим проблема формування впевненості дитини стає особливо актуальною на даному етапі. Істотний вплив на становлення і розвиток особистості як теоретичну основу дослідження склали психолого-педагогічні дослідження в області сімейного виховання, педагогіки дитинства, сім'ї та сімейних відносин (Азаров Ю.П., Бестужев-Лада І.В., Бочарова В.Г., Гребеніков І.В., Дементьєва І.Ф., Співаковська А.С. та ін.); положення соціології, загальної і спеціальної педагогіки про сутність і фактори соціального становлення особистості, соціальне виховання і соціалізації людини на різних вікових етапах (Андрєєва Г.М.).

Мета кваліфікаційної роботи полягає у визначенні визначити особливості формування впевненості в собі дитини дошкільного віку засобами сімейного виховання.

Мета зумовила вирішення наступних **завдань**:

1. охарактеризувати особистісний розвиток дитини дошкільного віку.
2. розкрити зміст сімейного виховання як засобу розвитку впевненості в собі дитини дошкільного віку.
3. розглянути методи дослідження особистісних якостей дошкільника стилі сімейного виховання.
4. визначити ефективні прийоми розвитку впевненості в собі засобами сімейного виховання.

Об'єкт дослідження – особистісний розвиток дитини дошкільного віку.

Предмет дослідження – особливості формування впевненості в собі дитини дошкільного віку засобами сімейного виховання.

Практичне значення. Матеріали та результати дослідження можуть використовуватись вихователями закладів дошкільної освіти для вивчення особистісного розвитку дошкільника в системі сімейного виховання та в процесі роботи з батьками.

Методи дослідження: описовий метод, аналітичний, узагальнення та систематизація, анкетування, аналіз та синтез.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКА В СИСТЕМІ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

1.1. Загальна характеристика особистісного розвитку дитини дошкільного віку

Дошкільний вік є найважливішим етапом розвитку і виховання особистості, період, коли розвивається пізнавальний інтерес дітей і допитливість. Тому в умовах дошкільних освітніх установах необхідно організовувати діяльність по вихованню у дітей художнього смаку, формувати у них творчі вміння і виховувати музичну культуру. Дошкільне дитинство є періодом початкового формування особистості, розвитку активності. Емоційна чутливість та вразливість можуть створювати сприятливі умови для розвитку особистості дошкільника. Основне завдання - виховати культуру міжособистєних стосунків, формувати навички взаємної поваги, уміти дотримуватися простих норм співжиття, керуватися соціально значущими цінностями [21, с. 17].

Даний вік є великим і відповідальним етап психічного розвитку дитини, у вітчизняній періодизації та займає місце між раннім і молодшим шкільним віками – від 3 до 6-7 років. В цей період бурхливо і стрімко розвиваються всі сторони психіки дитини: формуються основи особистості, удосконалюються емоційна і когнітивна сфери, що багато в чому визначає поведінку дошкільників. Щоб правильно взаємодіяти з дитиною, грамотно навчати і виховувати, необхідно знати його психологічні особливості. А для цього потрібно володіти спеціальними інструментами оцінки особистості [24, с. 26].

Протягом дошкільного віку формуватися здатність правильно орієнтуватися на можливе ставлення дорослого до дитини. Дитина намагається отримати визнання від батьків. Також, у даному віці розвивається свідоме ставлення до своїх прав і обов'язків, формується інтерес

до нової соціальної інформації, бажання співдіяти з іншими людьми. Мета виховання – формувати у дітей здатність виділення себе як носія гуманного ставлення до світу [7, с. 3].

Сприйняття в дошкільному віці може перетворюватися в особливу пізнавальну діяльність; зорове сприйняття є центральним; дитина сприймає предмети і дії з ними, дошкільник більш точно може оцінювати колір, форму та величину; вдосконалює вміння у визначенні напрямку в просторі.

У психолого-педагогічній літературі з дошкільної педагогіки відзначаються особливості пізнавального розвитку в дошкільному віці:

- зростає концентрація, стійкість уваги;
- управління увагою на основі розвитку мови;
- поява елементів після довільної уваги;
- увага є більш опосередкованою;
- увага може бути пов'язана з інтересами дошкільника до певного виду діяльності [28, с. 78].

Батьки мають бути готові, що можуть помітити ускладнення розвитку самосвідомості, розбиратися у дитячій психології дітей дошкільного віку, щоб знати, як правильно мислити у процесі виникнення певної критичної ситуації, допомогти дошкільнику у вирішенні проблем.

Психічний розвиток дитини дошкільного віку формується за допомогою перетворень [22, с. 5]:

- перехід до складного, ініціативне сприйняття, яке може бути заснованим на власному досвіді;
- розвиток практичного мислення та творчих задатків;
- визначення своїх бажань;
- прискорений розвиток моторики, мовлення, координації,;
- усвідомлення власної індивідуальності;
- потреба в любові, в духовній близькості з батьками;
- безмежний пізнавальний інтерес.

Займаючись вихованням дітей дошкільного віку, батьки можуть помітити значні зміни в характері. Дитина стає неслухняною, демонструючи невластивий тип поведінки.

Основні проблеми психологічного розвитку дітей дошкільного віку [20, с. 71]:

1. Інтелектуальні проблеми;
2. Поведінкові проблеми;
3. Ускладнення емоційного, особистісного характеру;
4. Неврологічні ускладнення;
5. Соціальні труднощі.

Проступки, які повторюються, закріплюються і перетворюються на звичку, формують негативні риси характеру [17, с. 7]. Спочатку еталони носять узагальнений характер, а всі вчинки поділяються дітьми на «хороші» і «погані»; проте, розвиваючись, оцінки стають більш диференційованими, а поведінка починає розглядатися з урахуванням специфіки кожного конкретного випадку [8, с. 8].

Неодмінно треба зазначити, що життя кожного дошкільника наповнене вигадками і фантазіями. Це одна з психологічних особливостей віку, яка здатна відокремлювати світ від реальності формується до початку шкільного етапу життя, тобто до 7-8 років. Дошкільник часто схильний зображати події не такими які вони є насправді, а якими хотіло їм бачити; фантазує, граючи ними, ототожнюючи себе персонажами казок. Однак надмірна пристрасть дитини до уявного, а потім словесного програвання уявних ситуацій свідчить про неблагополуччя в емоційному житті, недоліки виховного середовища [1, с. 42].

Інтуїтивний пошук способів уникнення неприємностей зупиняється на легкій брехні. Цей засіб завжди допомагає в мінімальні терміни досягти бажаного. Брехня за своєю природою багатолика і багатогранна, так само численні і мотиви, які спонукають дитину на брехню [3, с. 43].

Узагальнюючи вищесказане, можна сказати, що досвід спілкування з дорослими виступає в дошкільному дитинстві як один з основних джерел розвитку особистості дитини, коли сприйняття предметного світу і сфери спілкування, а також ставлення до себе залежать від оцінок і «санкцій» дорослих.

Таким чином, дитина поступово вчиться підпорядковувати свої безпосередні бажання загальному задуму, в результаті чого відбувається кардинальна зміна мотиваційної сфери і здійснюється перехід від мотивів, що мають форму афективно забарвлених безпосередніх бажань, до мотивів, які мають форму узагальнених намірів.

1.2.Сімейне виховання як засіб розвитку впевненості в собі дитини дошкільного віку

Як відомо, що сім'я – це один з головних соціальних інститутів, який може впливати на майбутню адаптацію дітей. У сім'ї з адекватними відносинами всі труднощі, що стосуються вікових особливостей дошкільника, певним чином згладжуються і не можуть призводити до соціальної дезадаптації її членів, а певні ситуації проблемного характеру можуть успішно вирішуватися. Основними функціями сім'ї є функція духовного спілкування, виховна, господарська, емоційна, первинного соціального контролю [12, с. 56]. Значно впливають на реалізацію виховної функції особливості спілкування батьків, умови життя, їх рівень взаємозв'язку та взаємоповага [6, с. 91].

Сім'я виступає в якості позитивного так і негативного фактору виховання. Позитивний вплив на особистість дитини характеризується тим, що саме батьки найкраще відносяться до дитини серед усіх близьких їй людей. Також є особливим родом колектив, який відіграє у вихованні довгострокову, основну і найважливішу роль.

Розглядаючи особливості дитячо-батьківських відносин, Є.О. Смирнова характеризує їх сильною емоційною значущістю, як для дитини

так і для батьків. До того ж, в даних взаємовідносинах спостерігається так звана амбівалентність, тобто подвійність. Адже, батько як оберігає дитину від загроз так і може давати можливість набиратися власного досвіду з оточуючими людьми. До того ж, слід зазначити, що способи і стилі спілкування і впливу на дитину дошкільного віку і на підлітка значно різняться [30, с. 83].

Як стверджував Е. Фромм, вивчаючи батьківські відносини, стверджував, що основоположними для розвитку дитини є ставлення матері і відношення батька, які дещо відрізняються. Він продемонстрував ці відмінності, використавши наступні аспекти [33, с. 43]: мовність – безумовність; контрольованість – неконтрольованість.

Посилаючись на теорію психологів Д. Боулбі і М. Ейнсворт зазначають, що прихильність дитини характеризують дві протилежні тенденції: з одного боку, дитина прагне пізнавати щось нове, ризикувати, а з іншого, їй потрібен захист і безпека [6, с. 89].

Найважливішою складовою батьківської позиції виступає образ дитини очима батька, або, як його називають психологи, когнітивний образ дитини. Науковці виділяють глобальний і диференційований образ дошкільника. Глобальний образ може відображати вікові особливості дитини. Адекватність глобального образу залежить від того, наскільки грамотним, компетентним може бути батько з точки зору психології та педагогіки, наскільки він буде досвідченим як вихователь. Диференційований образ характеризується індивідуально-особистісними якостями дитини: темперамент, характер.

Неодмінно треба зазначити, що причиною більшості дизгармоній у взаємовідносинах батьків та дітей, їх негативного впливу на соціально-моральне виховання дітей виступає недостатня поінформованість батьків в традиціях культури, національно-культурної своєрідності, що обумовлюються етикою православ'я [10, с. 14-35]. Виховання в сім'ї часто має несформульований характер, який може варіюватися відповідно до педагогічної культури батьків, ціннісних орієнтацій, ступеня

відповідальності за майбутнє, рівня освіти, етнічної приналежності, згуртованості сім'ї.

Проаналізувавши педагогічну літературу, можна зазначити, що з проблемного питання, яке стосується сімейного виховання немає конкретних рамок, адже, батьки кожного разу застосовують в спілкуванні з дітьми різні стилі виховання, які можуть використовуватися несвідомо, але їх не може не бути, тому що відсутність виховання також вважається стилем.

Кожна родина має свій стиль виховання, певний спосіб взаємини батьків і дітей, що може виражатися в певні манері словесного звернення і взаємодії [9, с. 7]. Охарактеризуємо деякі з них.

1. Авторитарний стиль виховання характеризується беззаперечним підпорядкуванням і слухняністю батькам, що може виникнути на основі страху перед покаранням. У таких сім'ях не враховуються індивідуальні і вікові особливості дитини, інтереси, бажання, прагнення. Більшість дітей важко адаптуються в соціумі, невпевнені в собі, нездатні постояти за себе або, навпаки, безініціативні, нестійкі до стресів, агресивні і конфліктні;

2. Ліберальний стиль виховання передбачає, що дитина може отримати повну свободу дії, адже батьки не встановлюють певних рамок і обмежень, так як для них важливим є те, щоб дитина змогла творчо розвиватися, розкриваючи свою індивідуальність. Батьки, свідомо вибираючи вказаний стиль виховання, прагнуть більше віддавати, ніж вимагати; не чекають від дітей самостійності, намагаються уникати конфронтації; вони використовують нетрадиційні та м'які методи впливу. У таких сім'ях часто діти стають невпевненими, нездатними протистояти щоденним проблемам та єсхильними до різних психологічних проблем (депресій, фобій), до агресивної поведінки;

3. Основою демократичного типу служить взаємна любов, повага, підтримка, увага, турбота, часте спілкування, помірні дисциплінарні вимоги, взаєморозуміння і т.д. Батьки можуть бути справедливими і послідовними у своїх вимогах. Вони можуть використовувати розумні доводи, обговорювати

і переконувати, заохочувати особисту відповідальність та самостійність дошкільника, при цьому наполягаючи на певному підпорядкуванні встановленим стандартам поведінки, контролюючи їх виконання. У сім'ях з демократичним типом виховання діти можуть отримувати хороші можливості для особистісного розвитку, на них меншою мірою негативно впливають однолітки і дорослі, вони можуть успішно вибудовувати з ними відносини.

4. Індиферентний стиль виховання характеризується відсутністю вимог, реакцій на потреби дитини. Батьки байдужі до того, що відбувається з дитиною, адже вони постійно зайняті роботою, ведуть активний спосіб життя, або поглинуті власними проблемами. Діти в таких сім'ях можуть вирости відчуженими, замкненими, невпевненими в собі. У них досить часто спостерігається схильність агресивної поведінки [3].

Можемо зазначити класифікацію А. В. Петровського, що включає п'ять стилів: 1) «невтручання», 2) «опіка», 3) 4) «паритет», «диктат», 5) «співпраця» [27, с. 80].

Таким чином, стиль сімейного виховання відіграє далеко не останню роль в процесі формування у дитини таких якостей, як упевненість, відсутність страху зробити помилку, позитивна оцінка своїх можливостей і т.д. Саме стиль сімейного виховання обумовлює напрямки розвитку особистості дитини, його уявлень про добро і зло, про справедливість і моральності, про шанобливе ставлення як до матеріальних цінностей, так і духовним.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЕВНЕНОСТІ В СОБІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

2.1.Методи дослідження особистісних якостей дошкільника

Вивчення впевненості дошкільників проходило на базі дошкільного навчального закладу дошкільного закладу у м. Херсон. У дослідженні брали участь 20 дітей дошкільного віку, які відвідують дошкільний заклад.

Для визначення рівня сформованості соціальної впевненості у дітей старшого дошкільного віку можна використовувати такі методики: методика «Сходинок» – модифікація методики С.Я. Рубінштейна; тест Гілфорда; тест оцінки соціально-комунікативної компетентності.

Методика «Сходинок» – це методика С.Я. Рубінштейна, яка дозволяє простежити компонент оцінки власної цінності за основними модальностями образу Я (фізичної, соціальної, психічної) у дітей старшого дошкільного віку.

Кожній дитині видається бланк з намальованою сходиною (сім сходинок) і олівець. Дитині пропонується розмістити на сходинок дітей. На першій сходинці потрібно розташувати найкращих, на другий і третій стоятимуть хороші діти, на четвертій – ні хороші, ні погані, на п'ятій і шостій – погані, а на сьомий – найгірші».

Потім дитині пропонується оцінити себе за кожною характеристикою 4 рази: як дитина оцінює себе сама, як її оцінюють вихователі як, на думку дитини, оцінюють однолітки, передбачувана дитиною оцінка батьками. Так, високий бал отримали 6 дітей - 30% , середній 8 – 40%, низький 6 – 30%.

Наступним з найбільш поширених досліджень соціального інтелекту є психологічний тест Гілфорда. На думку Гілфорду, соціальний інтелект – це система інтелектуальних здібностей, пов'язаних з пізнанням поведінкової інформації. Даний тест включає чотири субтеста, які діагностують 4 здатності в структурі соціального інтелекту: пізнання класів, систем, перетворень, результатів поведінки.

Неодмінно треба зазначити, що тест Гілфорда дозволяє вимірювати загальний рівень розвитку соціального інтелекту, а також оцінювати приватні здатності розуміння поведінки індивідів: здатність передбачення наслідків поведінки; адекватність відображення вербальної і невербальної експресії; розуміння логіки розвитку складних ситуацій міжособистісної взаємодії; розуміння внутрішніх мотивів.

Отримані в процесі обробки відповідей дітей результати співвідносяться з наступними рівнями: 0-26 балів – низький рівень; 27-37 балів – середній рівень; 38 і вище балів – високий рівень.

Дана методика призначена для оцінки соціальної впевненості старших дошкільників та молодших школярів. Високий бал отримали 6 дітей - 30%, середній 5 – 25%, низький 9 – 45%.

Тест оцінки соціально-комунікативної компетентності включає наступні шкали: соціально-комунікативна впевненість; нетерпимість до невизначеності; надмірне прагнення до комфортності; підвищене прагнення до статусного зростання; орієнтація на уникнення невдач; фрустраційна нетолерантність.

При обробці результатів тесту оцінки соціально-комунікативної компетентності представлені відповіді об'єднуються в дві категорії: позитивні відповіді («так») і негативні («ні»). Підрахунок показників опитувальника проводиться відповідно до ключа, де «так» означає позитивні відповіді, а «ні» – негативні. Кожен збіг з ключем нараховується один бал. Чим вище сумарний бал, тим вище рівень розвитку соціально-комунікативної компетентності.

Отримані в процесі обробки відповідей результати співвідносяться з наступними рівнями: 0-29 балів – низький рівень; 30-61 балів – середній рівень; 62-89 балів – високий рівень.

Високі показники по тестах свідчать про те, що діти дошкільного віку володіють знаннями, вміннями і навичками, достатніми для виконання обов'язків, властивих даному життєвому періоду, впевнені в собі. Низькі

показники свідчать про те, що діти відчують деякі труднощі при спілкуванні, не впевнені в собі; не можуть проявляти доброту, увагу, турботу, не здатні зрозуміти особливості, інтереси, потреби однолітків.

Аналіз результатів вивчення рівня сформованості впевненості за методиками «Сходінка», методика Гілфорда, методика оцінки соціально-комунікативної компетентності представлені в таблиці 2.1

Таблиця 2.1

**Вивчення рівня сформованості впевненості у дітей
дошкільного віку на константувальному етапі експерименту**

Методика/Рівень	Методика «Сходінки»	Методика Гілфорда	Методика соціально- комунікативної компетенції	Середнє значення
Високий	30	30	25	28.3
Середній	40	25	40	35
Низький	30	45	35	36.6

Неодмінно треба зазначити, що батьківське ставлення виступає системою різнобічних почуттів особистості щодо відношення з дітьми. У психологічній парадигмі батьківське ставлення є педагогічною соціальною установкою щодо відношення з дітьми, яка може включати в себе емоційний, раціональний, поведінковий компонент. Всі вони можуть оцінюватися через опитувальник батьківського ставлення. Авторами даної методики є Я.А. Варга і В.В. Столін. Опитувальник складається з п'яти шкал:

1. «Маленький невдаха».
2. «Прийняття – відкидання».
3. «Симбіоз».
4. «Авторитарна гіперсоціалізація».

5. «Кооперація».

Аналізуючи результати дослідження, можна зазначити, що 28,3% дітей мають високий рівень розвитку впевненості, 35% - середній, а низький рівень - 36,6% дітей. Отже, рівень розвитку впевненості недостатній. Для розвитку впевненості необхідна оптимізація типів батьківського ставлення, зокрема, розвиток більш кооперативних форм взаємодії з дитиною, коли надається більше як свобод, так і відповідальності за свої вчинки. Таким чином, позитивне ставлення батьків до розвитку дитини може допомогти у розвитку рівня впевненості. Так, у дітей з низькою самооцінкою виражене почуття власної ізольованості і непотрібності, для них характерна низька соціальна активність і незадоволеність в міжособистісних контактах. У родині, де росте така дитина, переважають «виховні» раціональні дії, відсутня чітка виховна програма, переважають контроль і покарання, безпосереднє емоційне ставлення відсутня.

Можна зробити висновок, що розвитку впевненості сприяє батьківське прийняття, достатній ступінь близькості між батьками і дитиною, що не переходить в повне злиття і поглинання, а також партнерські відносини з дитиною і взаємна повага. Хороші комунікативні зв'язки з батьками створюють у дитини життєстійкість, відчуття захищеності, надійності і впевненості. Для батьків це процес є відповідальним, але в більшій мірі радісним почуттям задоволення всіх своїх потреб. Тісне спілкування між дитиною і батьками тягнуть за собою душевне єднання і узгодженість життєвих прагнень.

Якщо дитина виховується в несприятливій сім'ї, де негативний клімат, де часті сварки і нерозуміння один одного, то найімовірніше, що всі сформовані риси особистості будуть нести патологічно характер. При авторитарному стилі виховання рівень самооцінки знаходиться так само на середньому рівні, але все таки спостерігається підвищення чисельності дітей з більш високими показниками. При такому рівні впевненості діти мають позитивне ставлення до себе і можуть адекватно пояснити, чому вони не

найкращі. При демократичному стилі виховання рівень суджень значно підвищується, але так само потрапляє в діапазон середніх значень, з тенденцією до високого рівня впевненості в собі. У дошкільнят з таким проявом впевненості сформоване позитивне ставлення до себе, діти вміє оцінювати себе з позиції «Я хороший». Так, батьківське виховання впливає на впевненість дітей, так як рівні відрізняються між собою (середні ранги і суми помітно відрізняються один від одного). В цілому результати дослідження свідчать про недостатньо правильний вибір стилю виховання, що обумовлено внутрішньоособистісними і зовнішніми факторами сім'ї (професійна діяльність, особистісне ставлення і самовиховання, підвищена відповідальність і т.д.).

2.2. Ефективні прийоми розвитку впевненості в собі засобами сімейного виховання

Для формування у дошкільника впевненості в собі необхідно забезпечити таку дитину теплим ставленням дорослих. Їй потрібно бути впевненою, знати те, що її, люблять такою, якою вона є, батьки, родичі і вихователі. Знаючи і відчуваючи, що її люблять, в дошкільника з'явиться впевненість у собі, що сприяє формуванню адекватної самооцінки всебічної і гармонійної особистості.

Впевненість дошкільників доцільно формувати в ігровій діяльності, тому що основним видом діяльності дітей - є гра. Дошкільнята, що володіють завищеною самооцінкою, некритичні до власних дій, собі, вони ігнорують зауваження, неадекватно реагують на погані результати, але однолітків вони постійно критикують та ображають їх. У таких випадках краще використовувати дитячі ігри з картками-фіксаторами [24, с. 98]

«Чарівне дзеркало». Вибирається «дзеркало» – це може бути дитина або дорослий. Дитина виглядає в «дзеркало», яка повторює всі рухи, жести, міміку. Потім дитина вибирає того, з ким хоче спілкуватися. Бажано, показувати – радість, здивування, хвилювання, злість, смуток, роздратування.

В кінці дитина робить самооцінку, що набагато приємніше бачити на обличчі співрозмовника радість, щастя, здивування.

Настільна гра «Оцінка вчинка». Гра складається з 10 великих карт, на яких зображені різні життєві ситуації. До кожної великої мапи додається по 4 маленькі картки, на 2 з яких представлені моделі бажаної поведінки в даній ситуації, а на 2 – небажаної. Дітям пропонується розповісти, в яких випадках діти, зображені на картинках, зробили добре, а в яких – погано, і пояснити – чому. Зазвичай дитина вибирає ті картки, де діти поведуться добре, тому що сама бачить себе хорошою дитиною.

Завданнями програми формування впевненості у дітей дошкільного віку є [28, с. 88]: розвиток у дітей дошкільного віку соціально-комунікативних здібностей; формування позитивного образу Я, самостверджувальних форм поведінки; вдосконалення механізмів адаптації до соціального середовища, що регулюють агресивність, імпульсивність, тривожність; формування та розвиток прагнення до досягнень; оптимізація дитячо-батьківських відносин.

Також, потрібно проводити ігри, спрямовані на формування у дошкільника способів оцінювання. Наприклад, деякі ігри сприяють, поставленій меті в кінці кожної гри обов'язково проводиться «опитування думок» що вийшло, що ні, які причини невдачі або успіхи.

Гра «Білі ведмеді». Помічається місце, де будуть жити білі ведмеді. Двоє дітей беруться за руки і стають білими ведмедями. Говорячи, що ведмеді йдуть на полювання, діти біжать, намагаючись оточити і зловити кого-небудь з дітей. Потім знову йдуть на полювання. Коли вони зловлять всіх учасників, гра закінчується. У даній грі на формування впевненості впливає ситуація успіху, розвивається почуття дружби, взаємодопомоги, взаємовиручки, колективізм в грі і особистісні якості дітей, тобто вміння дитини ухилитися від переслідування і стати переможцем.

Гра «Я хотів би бути таким, як ти». Діти повині по колу підходити до кожного і говорити про те, як би вони хотіли бути таким же розумними,

красивими, радісними як їхні товариші. В кінці гри – дитина оцінює себе, що вона (розумна, радісна, слухняна) [8, с. 44]

«Я – різний». Для проведення цієї гри потрібно аркуш паперу, розділений на три частини, кольорові олівці. Дошкільникам пропонується намалювати себе в трьох малюнках: яким був раніше, яким є зараз і яким би хотів стати. Після малювання обговорити малюнки: у чому різниця, що необхідно, щоб стати таким, яким хочеться.

«Дзвін». Всі встають в щільне коло, одна дитина – в центрі. Дошкільник, який стоїть в центрі не може переступати з ноги на ногу, відривати ноги від підлоги. Всі штовхають її від себе, і вона вільно падає з боку в бік, як дзвін. Після проведення вправи обговорюється, що відчувала дитина, який перебував у колі в ролі «дзвону».

«Принц і принцеса». Діти стоять у колі. У центр ставиться стілець – це трон. Дитина за бажанням сідає на трон. Решта дітей надають знаки уваги, кажуть що-небудь хороше. Принц або принцеса повинен відчути себе значущим, виявляються позитивні сторони особистості дитини; згуртовується дитяча група.

Слід зазначити про необхідність узгодженості дій дитячого садка і батьків, щоб правильно формувати адекватну самооцінку дітей дошкільного віку [5, с. 6]:

1. Даючи негативну оцінку діям дошкільнику, не слід говорити, що вона не вміє будувати, підмітати та інше. Адже, у таких ситуаціях дитина дошкільного віку не збереже спонукання до зазначеного виду діяльності та може втратити впевненість в собі.

2. Якщо дошкільник переживає низьку самооцінку, яка викликана ставленням дорослих, то може початися невротичний розвиток дитини.

3. Неможна дозволяти, щоб негативна оцінка дошкільника могла поширюватися на її особистість, тобто дитину треба критикувати за її поведінку. Оцінка особистості може блокувати процес розвитку дошкільника і формувати комплекс неповноцінності.

4. Дуже важливе емоційне забарвлення висловлювання, інтонація. Діти можуть реагують не тільки на зміст, а й на емоційне забарвлення.

5. Не слід порівнювати дитину з кимось іншим, протиставляти, такі порівняння є психотравмуючими та формують негативізм, егоїзм, заздрість.

6. Батькам варто формувати систему взаємин з дошкільником, в якій дитина могла б сприймати себе сприятливо. Тільки в даному випадку може нормально сприймати чужі успіхи, без того, щоб знижувати власну самооцінку.

7. Головна функція сім'ї полягає у здатності соціальної адаптації дитини, яка б виходила з можливостей.

8. У відношенні до дитини не слід різко переходити від позитивних оцінок до негативних, від вказівного тону до ласкавого. Дотримання батьками зазначених правил у вихованні дітей забезпечить сприятливий розвиток, а також формування впевненості.

Програма формування впевненості в собі, може реалізуватися протягом усього навчального року за допомогою використання різноманітних форм групової роботи: заняття, розроблені з урахуванням розділів, завдань програми і вікових особливостей дітей; робота поза заняттями (дружні посиденьки, хвилинки спілкування, групові ритуали); заходи, спільні з однолітками, дітьми більш старшого або молодшого віку, батьками, спрямовані на збагачення позитивного соціального досвіду взаємодії дитини з іншими людьми (свята, групові справи, спільні заходи з дітьми інших груп, інсценування казок); індивідуальна робота, спрямована на створення умов для оптимізації відносин конкретної дитини з однолітками і педагогами.

В якості основи для змісту освітньої роботи з дітьми з розвитку соціальної впевненості можна рекомендувати використання різних видів ігор [5, с. 381]: сюжетно-рольові ігри; режисерські ігри; ігрові імпровізації; ігри театралізації; ігри-експериментування з різними предметами і матеріалами; дидактичні та розвиваючі ігри.

Для того, щоб збагатити уявлення дошкільників про себе і про однолітків слід використовувати ігри, в яких діти дізнаються один одного по голосу, особливостям зовнішності, улюбленим заняттям і захопленням. Це можуть бути такі ігри, як: ігрова ситуація «Що я вмю і чого можу навчити своїх друзів», «Якби я був чарівником, Дізнайся друзів по голосу» або «Про що я мрію» або «Чому я хочу навчитися», «Розшук», ігрова ситуація «Лист далекому другу», та ін.

Таким чином, використовуючи ігрову діяльність дошкільників, а саме ігрові ситуації, ігри-театралізації, сюжетно-рольові ігри, можна забезпечити позитивні результати у процесі розвитку впевненості у собі дошкільників.

На розвиток впевненості у собі дошкільників впливають батьки, тому з ними слід проводити певні напрями роботи [2, с. 45].

Метою формування впевненості в собі дошкільників є сприяння встановити батьківської компетентності, що стосується проблеми соціального розвитку та виховання дошкільників.

Для того, що формувати впевненість в собі дошкільників, слід оптимізувати дитячо-батьківські відносини за допомогою активного залучення батьків до життя групи. Наприклад, організовувати:

- виставку спільної творчості;
- виготови виробу, іграшки;
- «Вечора спілкування» «Пограй зі мною, мама / тато»;
- Провести бесіди за участю батьків для знайомства дітей з різними професіями;
- спільні свята, розваги, вікторини;
- поїздки з батьками на природу, екскурсії;
- спільні відвідування театрів, музеїв;
- спільна праця з метою створення комфортної розвиваючого середовища в групі і на ділянці.

Таким чином, цілеспрямовано працюючи над проблемою, використовуючи спеціальні програми і розробки, дорослі допомагають дітям

придбати навик впевненої поведінки, розвиваючи в процесі спілкування їх впевненість.

Завданнями у формуванні батьківської компетентності щодо дитини дошкільного віку та її розвитку впевненості в собі є:

1) інформаційна компетенція має сприяти формуванню головних психолого-педагогічних знань з питань, що стосуються ролі соціальної культури в особистісному розвитку дитини, створенні умов, які б могли сприяти своєчасному соціальному розвитку;

2) технологічна компетенція певним чином сприяє формуванню базових способів реалізації: утримати соціальну культуру, формувати методи становлення толерантного ставлення до людей;

3) комунікативна компетенція допомагає у встановленні діалогового спілкування та навичок безконфліктного спілкування;

4) рефлексивна компетенція характеризується формуванням способів аналізувати взаємодії з дітьми та рефлексії власної діяльності;

5) мотиваційна компетенція може сприяти становленню, а саме: потреби у вихованні успішної та впевненої у собі дитини дошкільного віку та інтересу до сфери соціального розвитку дітей.

Варто також приділити значну увагу вивченню питання встановлення сімейних контактів з метою мотивації до подальшої співпраці з ними, активізувати батьківську взаємодію з дошкільником та вихователем, узгодити виховні впливи на дитину. Для того, що вивчити взаємовідносини в сім'ї, а саме як вони впливають на формування впевненості в собі дошкільника, слід використовувати наступні методи: бесіда з дитиною, з батьками, анкетування батьків; спостереження за дитиною.

Також, можна застосовувати наступні форми психолого-педагогічної освіти батьків: проведення «Круглих столів» з батьками, на які рекомендується обговорення актуальних проблем розвитку соціальної впевненості у старших дошкільників, організація і проведення спільних свят

та інших заходів, індивідуальні бесіди-консультації для батьків протягом року.

Тематика консультацій для батьків може бути пов'язана із сутністю соціального розвитку та виховання дошкільників, розвитку їх впевненості. Узагальнюючи вищесказане, можна сказати, що реалізація представлених методичних умов дозволить успішному розвитку впевненості у дошкільників.

Отже, з метою залучення батьків до участі в дозвіллевих заходах, які можуть сприяти встановленню доброзичливих відносин між дорослими і дітьми, створити атмосферу свята, радості і взаєморозуміння, а найголовніше формувати впевненість в собі, слід проводити спільні заходи спрямованості; групові справи; свята; інсценування, постановку театралізованих вистав.

ВИСНОВКИ

В результаті написання дипломної роботи можемо зробити наступні висновки:

Охарактеризовано особистісний розвиток дитини дошкільного віку. Дошкільний вік – це час коли починає формуватися особистість. За ці роки дитина набуває багато з того, що залишається надовго, визначаючи як особистість і подальший інтелектуальний розвиток. Одним з центральних завдань розвитку особистості є формування самосвідомості, розуміння того, хто «я» і яке місце займаю в суспільстві.

Розкрито зміст сімейного виховання як засобу розвитку впевненості в собі дитини дошкільного віку. Сучасна сім'я - це об'єкт дослідження певних наук: педагогіки, психології, соціології, економіки. Науковці вивчають родину в різних напрямках, але кожен підкреслює важливу роль проблемам сімейних відносин. При вивченні проблеми дитячо-батьківських відносин, ми зіткнулися з тим, що в різних дослідженнях використовується різні поняття, такі як батьківські установки і очікування, батьківські позиції, типи батьківського відносини, сімейні цінності, стилі спілкування. Під дитячо-батьківськими відносинами розуміється один з видів людських відносин, який включає в себе систему різноманітних почуттів батьків по відношенню до дитини і дитини по відношенню до батьків, особливості їхньої поведінки, сприйняття, розуміння і оцінок один одного.

Розглянуто методи дослідження особистісних якостей дошкільника стилі сімейного виховання. Для того, щоб визначити рівень сформованості соціальної впевненості у дітей старшого дошкільного віку слід

використовувати наступні методики: методика «Сходінки» – модифікація методики С.Я. Рубінштейна; тест Гілфорда; тест оцінки соціально-комунікативної компетентності. Аналізуючи результати дослідження, можна зазначити, що 28,3% дітей характеризуються високим рівнем розвитку впевненості, 35% мають середній рівень, а низький рівень - 36,6% дітей. Отже, рівень розвитку впевненості у собі у дітей дошкільного віку є на недостатньому рівні.

Визначено ефективні прийоми розвитку впевненості в собі засобами сімейного виховання. Значну увагу слід приділити вивченню сім'ї і встановлення контактів з її членами з метою мотивації до подальшої співпраці з ними, активізації батьків на взаємодію з дитиною і вихователем, узгодження виховних впливів на дитину. Роботу з батьками необхідно будувати на таких принципах: цілеспрямованість; систематичності; плановості; диференційованого підходу до роботи з батьками; доброзичливості, відкритості. Тематика консультацій для батьків може бути пов'язана із сутністю соціального розвитку та виховання дошкільників, розвитку їх впевненості. Узагальнюючи вищесказане, можна сказати, що реалізація представлених методичних умов дозволить успішному розвитку впевненості у дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко Т. Ф. Виховання соціально-значущих якостей підростаючої особистості : метод. посіб. Ніжин : ПП Лисенко, 2015. 192 с.
2. Аніщук А. М. Індивідуалізація освітнього простору в ЗДО: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. спеціальності «Дошкільна освіта». Ніжин: НДУ. ім. М. Гоголя, 2017. 202 с.
3. Бех І. Д. Зростити моральну особистість головна турбота / Дошкільне виховання. 2015. №4. С. 6-8.
4. Білоусова Н. Становлення моральної свідомості: психологічні аспекти. // Дошкільне виховання. 2005. №1. С. 10.
5. Борисова В. Н. Ребенок старшего дошкольного возраста как субъект игровой деятельности в процессе организации сюжетно-ролевой игры/В. Н. Борисова, Т. А. Макарова// Научно-методический журнал «Концепт». Тернопіль, 2015. С. 381–385.
6. **Боулби** Дж. Создание и разрушение эмоциональных связей. Руководство практического психолога М.: Издательство: «Канон+РООИ "Реабилитация"», 2014 272 с.
7. Вовчик-Блакитна О. О. Індивідуальні особливості емоційного розвитку дитини: стратегії педагогічного супроводу / Практична психологія та соціальна робота. 2006. № 4. С. 1–3.
8. Дмитрук Т. В. Формування психолого-педагогічної культури батьків (сучасні форми взаємодії з батьками) / Інформаційно-методичний центр Хмельницький колегіум імені Володимира Козубняка. Хмельницький: 2013. 55 с.

9. Долинна О., Низковська О. Батьки в дошкільному закладі. // Дошкільне виховання. 2007. №1. С. 6-7.
10. Долинна О. П. Активізація взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї / Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми здобуття, організація і зміст роботи : зб. метод. матеріалів / [авт.-упоряд.: О. П. Долинна, А. П. Бурова, О. В. Низьковська, Т. П. Носачова]. Тернопіль : Мандрівець, 2011. 480 с.
11. Долинна О. П. Батьки в дошкільному закладі: споживачі та гості чи партнери-однодумці? / Дошкільне виховання. 2007. № 1. С. 6-8.
12. Іванова В. В. Проблеми лідерства в колективі дітей дошкільного віку / Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». Випуск 32. С. 78-81.
13. Івах С. М. Особливості педагогізації батьків дітей дошкільного віку / Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / Криворіз. держ. пед. ун-т. Кривий Ріг, 2013. Вип. 37 672 с.
14. Кожина А. Психолого-педагогічна допомога родині в адаптації дитини до умов дитячого садка / Вихователь-методист дошкільного закладу. 2010. №6. С.20-28.
15. Кононко О. Особистісне зростання в ранньому віці: суть та умови сприяння. // Дошкільне виховання. 2006. №10. С. 3-4.
16. Кононко О. Плекаймо у дітей життєдайне самоставлення. // Дошкільне виховання. 2002. №2. С. 3 4.
17. Коршунова Ю. А. Формування адекватної самооцінки в процесі ігрової діяльності // Питання додаткової професійної освіти / Науково-практичний журнал 2016. №2. С.6-10.
18. Ладивір С. О. Особистість дошкільника : надії та перспективи розвитку / Особистість дошкільника : надії та перспективи розвитку: наук.- метод. посіб. Житомир, 2003. 175 с.
19. Левицька Г.М. Адаптація дітей раннього віку до дитячого садка / Бібліотечка вихователя дитячого садка. 2011. №3. С.76-91.

20. Маценко Ж.М. Незабаром у дитячий садок / Психологія внутрішнього світу / упоряд. Т. Гончаренко. К. : Редакція загальнопедагогічних газет, 2003. С. 71–106.
21. Мельник Н. І. Соціалізація дітей дошкільного віку на основі групової взаємодії в різновікових групах / Освіта та розвиток обдарованої особистості. № 5 (48). травень, 2016. С. 17-21
22. Михайлицька О.І. Дитячий садок: перша школа життя / Дитячий садок. 2004. №24. С. 5-6.
23. Незабаром у дитячий садок: Практичні рекомендації для вихователів і практичних психологів ДНЗ, батьків / авт.-уклад. Коротка З.Г., Русяєва О.О. Кременчук, 2008. 68 с.
24. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2005. 448 с.
25. Патробой І. В. Батькам про цінність сюжетно-рольової гри/ Дошкільне виховання. 2014. №1. С. 15-16.
26. Петрова Ж. Г. Педагогізація батьків дітей старшого дошкільного віку / Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми здобуття, організація і зміст роботи: зб. метод. матеріалів / [авт.-упоряд.: О. П. Долинна, А. П. Бурова, О. В. Низьковська, Т. П. Носачова]. Тернопіль : Мандрівець, 2011. 480 с.
27. Петровский А.В. Дети и тактика семейного воспитания. М.: «Знание», 1981. С.80-95.
28. Постовий В. Г. Сучасна сім'я і її педагогіка / В. Г. Постовий. К., 1994. 224 с.
29. Сіренко А. Є. Формування у старших дошкільників впевненості в собі у груповій діяльності: дис. ...кан. п. наук: 13.00.08. / Сіренко Алла Євгенівна Київ, 2016. 293 с.
30. Смирнова Е. О., Соколова М. В. Методика діагностики структури родителського отношения и его динамики в онтогенезе ребенка // Психологическая наука и образование. 2005. Том 10. № 4. С. 83–91.

31. Соціальна педагогіка і адаптивність особистості [під ред. В. Г. Слюсаренко]. Суми: Мрія, 1994. 548 с.
32. Стреж Л. Сходинки адаптації дітей раннього віку. К. : Шк. світ, 2009. 128 с.
33. Феннел М. Як підвищити самооцінку. М.: АСТ, 2005. С.13
34. Фромм Э. Гуманистический психоанализ. СПб. : Питер, 2002. 468 с.
35. Шпак В.П. Реабілітаційна педагогіка: навчальний посібник. Полтава: АСМІ, 2006. 328 с.

ДОДАТКИ

Додаток А. Розробка і реалізація комплексу занять по формуванню впевненості в собі.

Гра «За що мене любить мама»

Мета: підвищення самооцінки. Діти сидять за партами або в колі. Кожна дитина по черзі говорить, за що її любить мама. Потім можна попросити дитину (бажає), щоб вона повторила те, що сказали інші. Після цього потрібно обговорити з дітьми, чи приємно їм було, що діти запам'ятали цю інформацію. Діти зазвичай самі роблять висновок, що потрібно уважно ставитися до оточуючих і слухати їх. На перших порах, щоб здатися значущими, діти розповідають, що мами люблять їх за те, що вони не заважають мамі доробити звіт, який вона принесла з роботи, люблять маленького братика, за те, що вони миють посуд і пилюються підлогу, прибирають свої іграшки і т.д. Тільки після багаторазового повторення цієї гри діти приходять до висновку, що їх люблять просто за те, що вони є.

Гра «Долоньки»

Дітям роздають папір і олівці. Їм пропонується покласти свою долоню на аркуш паперу, широко розсунути пальці і акуратно обвести долоньку по контуру. Потім дорослий просить на кожному пальці, отриманому на папері, намалювати що-небудь хороше про себе. Після того, як діти виконають завдання, ведучий збирає «долоньки», показує групі, а діти вгадують, де чия, долонька.

Гра «Я пишаюся тим, що я ...»

Мета: усвідомлення дитиною своїх позитивних якостей.

Спочатку вихователь обговорює з дитиною те, якими якостями і вчинками людина може пишатися. Потім вихователь каже слова: «Я пишаюся тим, що я ...», а дитина продовжує цю фразу (називає те, чим він може пишатися). Дорослий допомагає дитині побачити в собі якомога більше таких якостей.

Гра «Я - лев»

Мета: підвищення у дітей самооцінки, впевненості в собі.

Зміст. Інструкція ведучого: «ми зараз пограємо в гру, яка називається «Я - лев». Закрийте очі і уявіть собі, що кожен з вас перетворився на лева. Лев - цар звірів, він могутній, сильний, упевнений в собі, спокійний і мудрий. Лев - гарний і вільний. Відкрийте очі і по черзі увійдіть в від імені лева, наприклад: «Я - лев Павло», або «Я - лев Савелій». Пройдіть по колу гордо., впевненою ходою».

Гра «Компліменти»

Мета: вчити дітей бачити позитивні якості свої і однолітків. Поясніть дітям, що потрібно встати в коло і взятися за руки. Потім діти по черзі повертаються до сусіда і, дивлячись йому в очі, вимовляють «мені подобається в тобі ...» і назвати, що саме. Той, кому призначений комплімент, повинен кивнути головою і у відповідь сказати: «Спасибі, мені дуже приємно!» Далі він повертається до сусіда з іншого боку і каже йому компліменти. Коли коло замкнеться, обговоріть з дітьми гру, запитайте, що вони відчували, коли чули компліменти, що нового дізналися про себе, чи сподобалося їм говорити приємні слова. Бажано, щоб отримували компліменти діти із заниженою самооцінкою.